

შეერთებული შტატების მაგალითზე ფედერალური უზენაესი სასამართლოს პოლიტიკური როლი ძალაუფლების დანაწილების შეკავება- განონასწორების მოდელში

აბსტრაქტი

ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის დამახასიათებელ შეკავება-განონასწორების მოდელში სასამართლოს როლი არასდროს ყოფილა ერთმნიშვნელოვანი. ეპოქათა ანალიზი ცხადყოფს, რომ ხელისუფლების ამ შტომ ევოლუციის ერთობ საინტერესო და კომპლექსური გზა განვლო. ნაშრომში მოკლედ განხილულია აშშ-ის კონსტიტუციური მოდელის ძირითადი არსი, მის ფარგლებში საკონსტიტუციო იუსტიციის სამოსამართლო სამართლისგან განვითარება, უზენაესი სასამართლოს კონტროლის ძირითადი მახასიათებლები რამდენიმე პრეცედენტულ გადაწყვეტილებასთან ერთად და ამერიკის უმაღლესი სასამართლოს თანამედროვე გამოწვევები პოლარიზებული პოლიტიკური კლიმატის პირობებში.

1. პირველი დანერგილი კონსტიტუცია

„ჩვენ, შეერთებული შტატების ხალხი, იმ მიზნით, რათა შევექნათ უფრო სრულყოფილი კავშირი,“¹ - ამ სიტყვებით იწყება კაცობრიობის ისტორიაში პირველი დანერგილი კონსტიტუცია, მისი პრეამბულა, 1787 წლის ეს დოკუმენტი ერთ-ერთი ყველაზე მოკლე და ყველაზე ძველი ძირითადი კანონია. იგი ითვალისწინებს და ეყრდნობა რესპუბლიკანიზმის, ხელისუფლების დანაწილებისა და ფედერალიზმის პრინციპებს.²

კონსტიტუციის ტექსტი 1776 წლის დამოუკიდებლობის დეკლარაციასთან ერთად გაჟღერებულია თომას ჰობსის, ჯონ ლოკის, შარ ლუი დე მონტესკიეს და სხვათა იდეებით. ინგლისის კოლონიებიდან ახალი სახელმწიფო ამერიკელმა ხალხმა სწორედ სიცოცხლის, თავისუფლების და საკუთრების წარუვალი ღირებულებებიდან განავითარა. ლოკი ამტკიც-

¹ ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის პრეამბულა იხ. https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

² საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციური სამართალი, ო. მელქაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2013, 13.

ცებდა, რომ პიროვნებისთვის ღვთისგან ბოძებული ეს ბუნებითი უფლებები თავისი შინაარსით ხელშეუვალი იყო, რომელთა წართმევა ნებისმიერი ხელისუფალის მიერ დაუშვებელი უნდა ყოფილიყო, ასეთ „გაუკუღმართებულ“ მოწყობას იგი დესპოტურს უწოდებდა და ჰეგემონური ხელისუფლისთვის მორჩილებას აუცილებლად არ თვლიდა.³

ამერიკული რევოლუციისა და ინგლისიდან გამოყოფის შემდეგ კოლონიები ცენტრალური ხელისუფლების გარეშე დარჩნენ, როგორც მალევე აღმოჩნდა, სუსტი ცენტრალური მთავრობა, რომელსაც არ გააჩნდა ეკონომიკური და სამხედრო ძალა, შინაგან წესრიგს ვერ ამყარებდა, განსაკუთრებით, ეს უუნარობა 1786 და 1787 წლების გლეხთა (ფერმერთა) აჯანყების ფონზე გახდა შესამჩნევი.⁴ ამას “დამფუძნებელი მამები” და ცალკეული შტატების ხელისუფლებები აბსოლუტურად იაზრებდნენ. 1787 წლის ფილადელფიის კრებაზე, რომელსაც მხოლოდ უნდა გადაესინჯა კონფედერაციის ძირითადი კანონის მუხლები, ედმუნდ რენდოლფისა და ჯიმს მედისონის წარმოდგენილი შესწორებების („ვირჯინიის გეგმის“) შემდეგ, უარყვეს კონვენტის თავდაპირველი მიზანი და დაიწყო კონსტიტუციის შექმნაზე მუშაობა.⁵ ამ ნაჩქარევ, ერთგვარ პანიკურ გადაწყვეტილებას ზოგი მოაზროვნე უწოდებს ორ ნაბიჯს წინ და ერთს უკან, „კონტრრევოლუციას სახალხო დემოკრატიული იდეალების წინააღმდეგ“.⁶

მასაჩუსეტსში განვითარებული მოვლენები ძლიერი ცენტრალური მთავრობის შესაქმნელად, ტურბულენტური „დემოკრატიის მოსათვინიერებლად“ ტრუისტული არგუმენტი აღმოჩნდა. ფილადელფიის კონვენტი შეეცადა, შტატების მთავრობათა შუამავლობის გარეშე პირდაპირი კავშირი დაემყარებინა მოქალაქეებსა და ცენტრალურ ხელისუფლებას შორის, რასაც სიმბოლური, ნომინალური ცენტრალური ხელისუფლება კონფედერაციის პირობებში ვერ ახერხებდა, შესაბამისად, 1787 წლის კონსტიტუციამ ფაქტობრივად ახალი ერი შექმნა და შტატებს შორის ერთიანობის სოლიდარულ და მეტ-ნაკლებად კონსესუალურ განცდას დაუდო სათავე.⁷ თანდათან პოლიტიკური ხელისუფლების ცენტრალიზაცია იურიდიულადაც დასაბუთდა და ამერიკის უზენაესი სასამართლოს მიერ ლეგალიზდა კიდევ.⁸

2. ამერიკული ნოვაცია

ამერიკული მმართველობის მოდელი ნოვაციაა, რომელიც, ძირითადად, განისაზღვრა როგორც ბრიტანული მმართველობის ალტერნატივა.⁹ „დამფუძნებელი მამები“ არ ენდობოდნენ „ძალაუფლების ერთიანობის“ პრინციპს, მიიჩნევდნენ რა მას მონოლითური სახელმწი-

³ ლოკი ჯ., მეორე ტრაქტატი სამოქალაქო მმართველობაზე, შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში, წიგნი პირველი, თბილისი, 2014, 247-276.

⁴ ჯანდა ქ., ბერი ჯ., გოლდმენი ჯ., ამერიკული დემოკრატია, თბილისი, 1995, 50.

⁵ იქვე.

⁶ ელსტერი ი., კონსტიტუციის შემუშავება და ძალადობა, საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი, მეორე გამოცემა, 2018, 29, იხ. ციტირება: ტ. ბუტონი, დემოკრატიის მოთვინიერება, ნიუ - იორკი, 2007.

⁷ ხუბუა გ., ფედერალიზმი როგორც ნორმატიული პრინციპი და პოლიტიკური წესრიგი, 281.

⁸ იქვე, 282, იხ. ციტატა: Hesse J., Benz A., New Federalism unter Präsident Reagan, Speyer, 1987, 3.

⁹ William Henry Hirst. Constitutional Government in the Spotlight: The Origin, Vicissitudes, Problems and Trend of the American System, 1935, 16.

ფოს გადმონაშთად და იზიარებდნენ მონტესკიეს ხედვას, რომ ადამიანის ბუნება მიდრეკილი იყო სწორედ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებისკენ, ხოლო მმართველობის სისტემა უნდა ყოფილიყო ინსტიტუციურბარიერული, რათა ძალაუფლება გაეკონტროლებინა ძალაუფლებას.¹⁰ მსგავს აზრს ავითარებს ჯეიმს მედისონი 51-ე ფედერალისტურ წერილში, სადაც წერს, რომ პატივმოყვარეობას უნდა დაუპირისპირდეს პატივმოყვარეობა, მმართველობის სისტემა და კონტროლის მექანიზმები უნდა იყოს ადამიანის ბუნების ანარეკლი.¹¹

ხელისუფლების ინსტიტუციებს, ორგანოებს, „დამფუძნებელი მამების“ აზრით, ერთმანეთის მიმართ ანტაგონისტური ინტერესები და ძალაუფლებაზე მუდმივი შეცილების სურვილი უნდა ჰქონოდათ, მათი გაძლიერება და შესუსტება მხოლოდ ერთმანეთის ხარჯზე უნდა ყოფილიყო დამოკიდებული, თუმცა, თავის მხრივ, კონფრონტაციას შტოები არ უნდა დაეყენებინა პოლიტიკურად დისბალანსური ჩიხების წინ, ასეთ შემთხვევაში მმართველობის სისტემა ტექნიკურად გაუმართავი იქნებოდა.¹² მეორე მხრივ, თუ ხელისუფლების შტოები ზედმეტ დამოუკიდებლობას მოიპოვებდნენ, შეიძლება ერთმანეთთან კავშირი დაეკარგათ, ამიტომაც ურთიერთკავშირისა და ურთიერთკონტროლის მექანიზმები ამერიკული სისტემის განუყოფელი ელემენტია.¹³

მართალია, შტატების კონსტიტუციის დებულებები მნიშვნელობით იერარქიული არ არის, მათ შორის, არც „უფლებათა ბილის“ ფარგლებში, თუმცა პირველი დაწერილი კონსტიტუციის სტრუქტურა ცალსახად ყველაზე ბაზისურია, სწორედ ძალაუფლების დანაწილების ინოვაციური მოდელი არის პრიმატული მექანიზმი შემდეგ სხვადასხვა სოციალურ-პოლიტიკური უფლების განხორციელებისთვის და, შესაბამისად, ამერიკული განსაკუთრებულობის ფორმულა.

შტატების მმართველობის სისტემა „აიწონა-დაიწონას“ პრინციპს ემყარება, ბალანსირება დინამიკურია და ყოველი არჩევნების შემდეგ, იმის მიხედვით, თუ რა ძალები შევლენ სენატში და რომელი პარტიის წარმომადგენელი იქნება პრეზიდენტი, წონასწორობა იცვლება, ხოლო სასამართლო ცდილობს, ბალანსი შეინარჩუნოს თამასის შუაში აქეთ-იქით სირბილით, რათა არ დაკარგოს საზოგადოების პატივისცემა.¹⁴ ამ მხრივ სასამართლომ პოლიტიკურ არენაზე უნდა შეითავსოს მეტ-ნაკლებად ნეიტრალური გრავიტაციის ცენტრის ფუნქცია.

3. საქმე „პერბერი მედისონის წინააღმდეგ“ და საკონსტიტუციო იუსტიციის განეზისი

1803 წელს უზენაესი სასამართლო ეპიკურმა გადაწყვეტილებამ სასამართლო ხელისუფლების სრულიად უპრეცედენტო გაგება დაამკვიდრა, მანამდელი შეხედულებით, სასამარ-

¹⁰ შაიო ა., ხელისუფლების თვითშეზღუდვა, თბილისი, 2003, სქ.4, 89, იხ. ციტირება: Montesquieu C., The Spirit of the Laws, trans. And ed. Cohler A., Miller B. and Stone H., 1992, 4.

¹¹ მედისონი ჯ., 51-ე ფედერალისტური წერილი, იხ. <http://www.federalistpapers.ge/federali51.php> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

¹² შაიო ა., ხელისუფლების თვითშეზღუდვა, თბილისი, 2003, 92.

¹³ ონორე ტ., მოკლე შესავალი სამართალმცოდნეობაში, თბილისი, 2018, 44.

¹⁴ Supra 12, 96-97.

თლო უფლებამოსილება სამართალწარმოების ტრადიციულ, მხარეთა შორის დავებს არ უნდა გასცდენოდა და სხვა შტოების საკონსტიტუციო იუსტიცია და ზედამხედველობა გაუგონარი სტანდარტი იყო. 1800 წელს დაწყებულმა შრომითსამართლებრივმა დავამ დამქირავებელსა და დაქირავებულს შორის ამერიკის მმართველობის მოდელი და ხელისუფლების შტოებს შორის ბალანსი სამუდამოდ შეცვალა.¹⁵

1800 წლის დაძაბულ არჩევნებში ჯონ ადამსი და ფედერალისტები, ძლიერი ცენტრალური მთავრობის მომხრეები დამარცხდნენ, პირველად შეიცვალა მმართველი პარტია და პრეზიდენტი გახდა რუსოს იდეების დიდი მოყვარული, თომას ჯეფერსონი, რომელიც თითოეულ შემთხვევაში საერთო-სახალხო პირდაპირი ნების მოქმედებას მიიჩნევდა პრიმატად, მას არაპირდაპირ „არჩეული“ სასამართლო, მათ შორის, უზენაეს სასამართლოში განუსაზღვრელი ვადით დანიშნული მოსამართლეები მიაჩნდა ინგლისური არისტოკრატის შემორჩენილ სახედ ქვეყანაში და, შესაბამისად, ამერიკული დემოკრატიისთვის სივერაგედ.¹⁶

სანამ ჯონ ადამსი ოფისს დატოვებდა, ზუსტად ორი დღით ადრე, მან მოსამართლედ სხვა 60-მდე პირთან ერთად (“მწუხრის მსაჯულნი”) უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარედ დანიშნა ყოფილი სახელმწიფო მდივანი ჯონ მარშალი და კოლუმბიის ოლქში მოსამართლედ უილიამ მერბერი, ამ უკანასკნელისთვის რწმუნებათა სიგელების გადაცემა დროულად ვეღარ მოესწრო. ჯეფერსონმა კი, როგორც უკვე ქვეყნის მესამე პრეზიდენტმა, გამოსცა განკარგულება მინდობილობათა გადაცემის შეჩერების შესახებ, რომლის საფუძველზეც, ჯეფერსონის ოფისის სახელმწიფო მდივანმა და ერთ-ერთმა „დამფუძნებელმა მამამ“ ჯეიმს მედისონმა, რამდენჯერმე უთხრა უარი მერბერის რწმუნებათა სიგელის მიღებაზე, რისთვისაც ამ უკანასკნელმა მიმართა პირდაპირ უზენაეს სასამართლოს პეტიციით, ბრძანებით დაევალებულინა აღმასრულებელი ხელისუფლება, რათა დანიშვნის პროცედურა ბოლომდე მიეყვანა.¹⁷

უზენაესი სასამართლოსა და მისი თავმჯდომარის წინაშე დილემა იყო, სასამართლოს არ ჰყავდა ჯარი და დამოუკიდებლად არ ფლობდა ფინანსებს.¹⁸ მოწინააღმდეგე მხარეს კი იდგნენ პრეზიდენტი ჯეფერსონი, გავლენიანი სახელმწიფო მდივანი და მთელი კონგრესი ოპოზიციური ძალებით უმრავლესობაში, შესაბამისად, გადაწყვეტილების აღსრულება ამ პერსპექტივაში შეუძლებელი იქნებოდა. ჯონ მარშალმა მაინც განიხილა მერბერის პეტიცია¹⁹ და მიიღო per se არაერთმნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება:

1. პირველ რიგში, რომ არავინ, მათ შორის, არც პრეზიდენტი არ დგას კანონზე მაღლა და სახელმწიფო მდივნის უარი რწმუნებათა სიგელის გაცემაზე იყო ცალსახად არაკანონიერი აღმასრულებელი ხელისუფლების მხრიდან. შესაბამისად, სადაც

¹⁵ Mountjoy, Shane. Marbury v. Madison: establishing Supreme Court power, 2009, გვ. 8.

¹⁶ Supra 12, გვ. 278.

¹⁷ Hartman, Gary R., Roy M. Mersky, and Cindy L. Tate. Landmark Supreme Court cases: the most influential decisions of the Supreme Court of the United States. 2014, გვ. 467.

¹⁸ „მას [სასამართლო ხელისუფლებას] ხელი არც ხმაღზე მიუწვდება და არც ხაზინაზე; საქმე არც ძალასთან აქვს და არც საზოგადოების სიმდიდრესთან.“ ფედერალისტური წერილები #78, ჰამილტონი ა., იხ. <http://federalistpapers.ge/federali78.php> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

¹⁹ Supra 12, გვ. 280.

ირღვევა უფლება, იქ a priori უნდა იყოს სამართლებრივი დაცვის საშუალება. ცალკე საკითხია, ვისი დისკრეციული უფლებამოსილებაა, უზრუნველყოს ასეთი საშუალებით უფლებაშემზღუდული პირი.²⁰

2. სასამართლოს „წყობილების შესახებ 1789 წლის აქტით“ შექმნილი, წერილობითი ორდერით მოეთხოვა აღმასრულებელი ხელისუფლებისთვის, გაეცათ რწმუნებათა სიგელი.²¹ მარშალი ხედავდა, რომ ჯეფერსონის ხელისუფლება ცალსახად არ დააპირებდა ასეთი გადაწყვეტილების აღსრულებას და მსგავს შემთხვევაში, სასამართლო საზოგადოების თვალწინ უუნარო აღმოჩნდებოდა, შესაბამისად, საჭირო იყო პრობლემატიკის არა მხოლოდ იურიდიულად მართებული გადაწყვეტა, არამედ პოლიტიკურადაც. შესაბამისად, სწორედ 1789 წლის აქტის მე-13 ნაწილი მიიჩნია ჯონ მარშალმა ანტიკონსტიტუციურად, რადგან იგი, მისი თქმით, განსხვავებით კონსტიტუციის მე-3 მუხლისგან, არაგონივრულად აფართოებდა სასამართლო ხელისუფლების იურისდიქციას. გადაწყვეტილების ტექსტში ნახსენებია, რომ სასამართლო ხელისუფლება ვერ და არ ჩაერევა აღმასრულებელი შტოს განსაკუთრებულ უფლებამოსილებაში, რომელიც კონსტიტუციის ტექსტითაა განსაზღვრული.²² სასამართლომ განაცხადა, რომ იგი არ დაარღვევდა ძალაუფლების დანაწილების შეკავებისა და განწინასწორების მოდელის სულისკვეთებას და, შესაბამისად, თავი შეიკავა ორდერით აღმასრულებელი ხელისუფლების დავალდებულებისგან.
3. ეს უკანასკნელი ნაბიჯი არის სასამართლო ხელისუფლების მიერ გონივრული თვით-შემზღუდვის, თვითკონტროლის შეუდარებელი მაგალითი. თუმცა კონსტიტუციის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილში არც ნეგატიური კანონმდებლის როლზე წერია რაიმე პირდაპირ. მიუხედავად ამისა, ჯონ მარშალი მიიჩნევდა, რომ მხოლოდ სასამართლო ხელისუფლების უფლებამოსილება იყო კონსტიტუციის ინტერპრეტაცია, კანონმდებლობისა და კონგრესის მეთვალყურეობა, დარაჯობა.²³ შესაბამისად, სასამართლომ ფართოდ განმარტა დავების გადაწყვეტის სასამართლო იურისდიქცია და მასში გამჭრიახად მოაქცია, inter alia, საკონსტიტუციო კონტროლი.

ჯონ მარშალი მოწოდებით ფილოსოფოსი არ ყოფილა, იგი უზენაესი სასამართლოს ოფისში ცბიერი განზრახულობით მივიდა, რომ ჯეფერსონის პარტიის, მისი აზრით, რადიკალური ტენდენციები დაებალანსებინა და ეს ფედერალური სასამართლოს როლის გაძლიერების პარალელურად. მას ახასიათებდნენ როგორც შედეგზე ორიენტირებულ ტაქტიკოს პოლიტიკოსს და არა ცალკეული იურისპრუდენციული თეორიების უზადო მცოდნეს. რეალურად, იმისთვის, რათა ცალკეული მოსამართლე მივიჩნიოთ გავლენიან ფიგურად, მას უნდა შეეძლოს დამკვიდრებული პრაქტიკის შეცვლა და კანონის ვაკუუმის შევსებაც, ანუ უნდა იყოს პრაგმატიკოსი. vice versa სამართლებრივი ფორმალიზმი არსებითად ასეთი ინოვა-

²⁰ Supra 19.

²¹ იხ. აქტის შესაბამისი ნაწილი:

<https://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lls&fileName=001/lls001.db&recNum=203> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

²² Marbury v. Madison, 5 U.S. 137, (1803), პარ. 75, 99, იხ. <https://openjurist.org/5/us/137> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

²³ იქვე.

ციური არ არის. ფორმალიზმის, როგორც მეთოდის, მიზანია პრინციპების უბრალო გამოყენება და დაცვა, ბუნებით იგი რიტორიკულია.²⁴ შესაბამისად, ისევე, როგორც ჯორჯ ვაშინგტონის პიროვნებამ გარდაქმნა აღმასრულებელი ხელისუფლების ამერიკული ფორმა, მსგავსად მესამე თავჯდომარე ჯონ მარშალმაც განუსაზღვრა მომავლის როლი სასამართლო ხელისუფლებას.²⁵

თავის მხრივ, სასამართლოს ინსტიტუციამ 1800-1803 წლებში ამ ვიწრო და სახიფათო პოლიტიკურ ბილიკზე გონივრულად გაიარა, არ დასჯერდა status quo-ს და ამით არ მოაწერა ხელი ფაქტობრივ სტაგნაცია-კაპიტულაციას, დაიცვა ბალანსირების ხელოვნება და ჩიხიდან გამარჯვებული გამოვიდა, თავისი დამოუკიდებლობა, როგორც კონსტიტუციის მცველი არბიტრისა, გამჭრიახად დაამტკიცა. ეს იმ პირობებში, როცა 1935 წლამდე უზენაეს სასამართლოს დამოუკიდებლად შენობაც არ ჰქონია. ერთი პროაქტიური ნაბიჯით მოიპოვა საკანონმდებლო ორგანოს კონტროლის უფლებაც და ხელისუფლების უზურპაციისგან თავის ასაცილებლად თვითშეზღუდვაც მოახერხა. იმ პერიოდში ჯონ მარშალმა, რამდენიმე მოსამართლესთან ერთად, ფედერალურ დონეზე სასამართლოს უმნიშვნელო სტატუსის გათვალისწინებით, შეეცადა, რომ პირდაპირ არ დაპირისპირებოდა მაღალი ლეგიტიმაციის საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების შტოებს, თუმცა გონივრული თვითშეზღუდვის სანაცვლოდ სასამართლო კონტროლის მექანიზმი განამტკიცა.²⁶ 200 წელზე მეტი ხნის შემდეგ ეს შემთხვევა რაციონალიზებული კომპრომისის უნიკალურ მაგალითად რჩება ხელისუფლების დანაწილების პრაქტიკის ისტორიაში.

4. კონტროლის პარადიგმა და უზენაესი სასამართლოს რამდენიმე მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება

უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეები ამერიკაში პოლიტიკას ქმნიან, მათი გადაწყვეტილებები პრეცედენტია და გავლენას ახდენს საკანონმდებლო მოწესრიგებაზე არა მხოლოდ კონკრეტულ შემთხვევებში, არამედ, არაპირდაპირ, მომავალშიც ანალოგიურ საქმეებზე.²⁷ თუმცა რესპუბლიკის პირველ წლებში სასამართლო ხელისუფლება განსაკუთრებით სუსტი იყო, უზენაესი სასამართლო მხოლოდ რამდენიმე კვირით იკრიბებოდა, მისი დამოუკიდებლობაცა და ლეგიტიმაციაც სათუო იყო, შესაბამისად, სხვა შტოებთან შეპირისპირებასაც ერიდებოდა, მაგალითისთვის, პირველმა თავჯდომარე ჯონ ჯეიმ 1801 წელს უარი თქვა თავისი უფლებამოსილების გაგრძელებაზე და განაცხადა, რომ უზენაესმა სასამართლომ ვერ მოიპოვა სათანადო ენერჯია, წონა და ღირსება, რათა ეროვნული საქმისთვის ემსახურა.²⁸

კონსტიტუციაში სასამართლოს შესახებ მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილმა სიტყვასიტყვით მხოლოდ სააპელაციო და რიგ შემთხვევებში პირველი ინსტანციის (ორიგინალური) იურისდიქ-

²⁴ Richard A. Posner, *Law, Pragmatism and Democracy* (2003), გვ. 86.

²⁵ *Basic Readings in U.S Democracy*, edited by Melvin I. Urofsky, 53.

²⁶ *Supra* 15, 11.

²⁷ *Supra* 4, 397.

²⁸ იქვე, 358, იხ. ციტირება McCloskey, 1960, 31.

ცია გაითვალისწინა და არა კონგრესისა და აღმასრულებელი ხელისუფლების აქტების კონტროლი, რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, მრავალწლიანი სასამართლო პრაქტიკის შედეგია. მერბერის შემთხვევის შემდეგ 200 წელზე მეტი დროა გასული, თუმცა ისტორიის განმავლობაში უზენაესი სასამართლო ხშირად არ მიმართავდა კონტროლის მექანიზმებს, რათა უზურპაცია არ მოეხდინა შეძენილი უფლებამოსილებისა, მიუხედავად ამისა, შტატების უზენაესი სასამართლოს ისტორიაში რამდენიმე ისეთი შემთხვევის, გადაწყვეტილების გამორჩევა შეიძლება, რომელშიც „თავისუფლების მცველმა“²⁹ ინსტიტუტმა სუპერარბიტრის როლი მოირგო და ქვეყნის სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური ამინდი შექმნა.

თანამედროვე სახელმწიფო მმართველობის სისტემებში დამკვიდრებულია, რომ საშინაო და საგარეო პოლიტიკას უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოები წარმართავენ, რასაც სახალხო-დემოკრატიული ლეგიტიმაცია განაპირობებს. ამერიკულ სისტემაშიც სენატს კონსტიტუციის პირველი მუხლის მე-8 ნაწილით განსაზღვრული აქვს მსგავსი შინაარსის უფლებამოსილებათა პაკეტი. მიუხედავად ამისა, შეიძლება მთელი რიგი შემთხვევების გახსენება, როდესაც ფედერალური უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებმა პოლიტიკა განსაზღვრეს. გაიხადეს თუ არა მათ ამ პროცესში მოსამართლეთა შავი მანტია, რომელსაც შეზღუდულობის სიმბოლიზმი დაჰკრავს და იქცნენ თუ არა ისინი არაპირდაპირი წესით არჩეულ კვაზიმმართველებად, ამ კითხვაზე პასუხი, იდეოლოგიური პრეფერენციების გამო ერთმნიშვნელოვანი ვერ იქნება.

აღბათ, არ იქნება გადაჭარბებული, თუ ვიტყვით, რომ უზენაესი სასამართლოს მიერ 1857 წელს განხილულმა დრედ სკოტის საქმემ და გადაწყვეტილებამ³⁰ ფაქტობრივად ამერიკაში სამოქალაქო ომი დააჩქარა, გაამწვავა მენტალური და ფიზიკური დაპირისპირება ჩრდილოეთსა და სამხრეთის შტატებს შორის.³¹ უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებით დადგინდა, რომ „ნეგრო, რომლის წინაპრები ამერიკაში გადმოიყვანეს და გაყიდეს მონებად“, ვერ იქნებოდა ამერიკის მოქალაქე, მიუხედავად იმისა, თავისუფალი იყო ის თუ არა, შესაბამისად, უზენაეს სასამართლოს არ ჰქონდა საქმის წარმოების, დრედ სკოტის პეტიციის განხილვის შესაძლებლობა პროცედურული საფუძვლების გამო.³² აქვე, სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო 1820 წლის კონგრესის მიერ მიღებული მისურის შეთანხმება, რომლის მიხედვით, რამდენიმე შტატში აიკრძალა მონობა. ეს იყო „მერბერის“ საქმის შემდეგ სასამართლო კონტროლის გამოყენების პირველი შემთხვევა და ფართო საზოგადოებისთვის დღემდე რჩება სასამართლო აქტივიზმის სირცხვილად.³³

სასამართლომ მიიჩნია, რომ მონები მე-5 შესწორების საფუძველზე განიხილებოდნენ უსულო საგნებად, საკუთრებად და ნებისმიერი ნორმა, რომელიც მონის მფლობელს შეუზღუ-

²⁹ უზენაესი სასამართლოს შენობის აღმოსავლეთ მხარეს ამოკვეთილია შემდეგი სიტყვები: “მართლმსაჯულება - თავისუფლების მცველი”

³⁰ *Dred Scott v. Sandford*, 60 U.S 393 (1857).

³¹ კარიჭაშვილი ი., დრედ სკოტის საქმე, სამართლის მეთოდები, მეორე ნომერი, 2018, 117, იხ. ციტირება: Linderman G.E., *Embattled Courage: The Experience of Combat in the American Civil War*, New York, 1987.

³² იხ. დრედ სკოტის საქმე. ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.oyez.org/cases/1850-1900/60us393> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

³³ *Supra* 4, 38.

ღუდავდა თავის უფლებას, უნდა ყოფილიყო მიჩნეული ანტიკონსტიტუციურად.³⁴ უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებამ ინერცია მისცა საპროტესტო ტალღას, აბოლიციონიზმი გაძლიერდა და ვითარება იმდენად დაიძაბა, რომ სამოქალაქო ომამდე მივიდა სამხრეთისა და ჩრდილოეთის შტატებს შორის (1861-1865).³⁵ "დრედ სკოტი სენფორდის წინააღმდეგ" 150 წელზე მეტი ხნის შემდეგაც ყველაზე არაკორექტულია უზენაესი სასამართლოს ისტორიაში, რომელსაც შემდეგში უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე ჩარლზ ევანს ჰიუსი უწოდებს „საკუთარი თავისთვის მიყენებულ ჭრილობას“.³⁶

დრედ სკოტის საქმემ მართლაც უდიდესი ზიანი მიაყენა ფედერალურ სასამართლოს ავტორიტეტს, მის ინსტიტუციონალურ რეპუტაციას, როგორც თავისუფლებისა და კეთილდღეობის დამცველი ორგანოს, რომელსაც მუდმივად თავისუფლებას, წესრიგსა და თანასწორობას შორის უწევდა ბალანსის პოვნა. დრედ სკოტის საქმეზე კი მონათმფლობელ მოქალაქეთა თავისუფლება საბედისწეროდ იქნა გაგებული. ამის მიზეზი, თავის მხრივ, ისიცაა, რომ იმ დროისთვის ამერიკაში უმრავლესობის ნება არ ყოფილა ცალსახად მონობის წინააღმდეგი. ჯგუფებს შორის ასეთი პოლარიზაცია კი სასამართლომ გაამწვავა, რაც სამოქალაქო ომში გადაიზარდა, რომლის დასრულების შემდეგ კონგრესმა ამერიკის კონსტიტუციაში მე-13, მე-14 და მე-15 შესწორებები შეიტანა და გადაწყვეტილებამ „დრედ სკოტი სენფორდის წინააღმდეგ“ ძალა დაკარგა. მონობა აიკრძალა კონსტიტუციით. სწორედ ასეთი რეზონანსული გადაწყვეტილებების ფონზე ჩანს სასამართლოს არსობრივი როლისა და პასუხისმგებლობის მასშტაბი.

სოციალური ამინდის შექმნის ასპექტში ასევე აუცილებლად უნდა ვთქვათ ორი სიტყვა საქმეზე „ბრაუნი განათლების სამმართველოს წინააღმდეგ“³⁷, სკოლებში de jure სეგრეგაციის აკრძალვის შესახებ უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე, რომელსაც დღეის გადასახედიდან მნიშვნელოვანი პოზიტიური გავლენა ჰქონდა ამერიკულ მმართველობაზე. 1951 წელს უზენაესი სასამართლოსთვის გადაცემული საქმე 1953 წლამდე ვერ გადაწყდა, განხილვა რამდენიმეჯერ გადაიდო, მეტიც, საქმის პირველად განხილვის შემდეგ მოსამართლეთა შორის აზრები რადიკალურად გაიყო, მოსამართლეები დადგნენ რეალური საფრთხისა და არჩევანის წინაშე, ან არ უნდა განეხილათ საქმე, ანდა უნდა ეპოვნათ კონსენსუსი, რადგან მსგავსი სოციალური წონის შემთხვევაზე გადაწყვეტილება, რომელშიც აზრები გაიყოფოდა, იქნებოდა სასამართლოსთვის კრახის ტოლი და სოციუმისთვის გარდაუვალი დაპირისპირების მიზეზი.³⁸ ამ სიტუაციაში თავმჯდომარედ ინიშნება კალიფორნიის ყოფილი გუბერნატორი ერლ უორენი, რომელიც, მართალია, რესპუბლიკელი პრეზიდენტის მიერ წარდგენის შემდეგ დაინიშნა, მაგრამ, როგორც აღმოჩნდა, გამოირჩეოდა ლიბერალური მსოფლმხედველობით მთელ რიგ საკითხებთან მიმართებით, მათ შორის, მიიჩნევდა, რომ სკოლებში სეგრეგაცია კონსტიტუციის მე-13, მე-14 (თანაბარი დაცვის კლავზულა) და მე-15 შესწორებებს ეწინააღმდეგებოდა. უორენმა, როგორც ფედერალური სასამარ-

³⁴ კარიჭაშვილი ი., დრედ სკოტის საქმე, სამართლის მეთოდები, მეორე ნომერი, 2018, 121.

³⁵ იქვე.

³⁶ Hughes C. E., The Supreme Court of the United States, 1928, 50-51.

³⁷ Brown v. Board of Education, 347 U.S. 483 (1954).

³⁸ Karlan P., "What Can Brown Do For You?" (2008), იხ. ციტირება: Kluger R., Simple Justice: The History of Brown v. Board of Education and Black America's Struggle for Equality, 1975, 614.

თლოების ადმინისტრაციულმა ლიდერმა, მოახერხა მოსამართლეთა შორის ერთსულოვნების შექმნა და 1954 წელს უზენაესმა სასამართლომ ცხრა ხმით მხარი დაუჭირა სკოლებში სეგრეგაციის აკრძალვას.³⁹

ამ გადაწყვეტილებით უზენაესმა სასამართლომ შეცვალა თავისივე პრაქტიკა, „იზოლირებული, მაგრამ თანასწორი“ და გადასინჯა პრეცედენტი საქმეზე „ფლესი ფერგიუსონის წინააღმდეგ“, ⁴⁰ რომელიც საჯაროდ რასობრივ სეგრეგაციას ლეგალურად თვლიდა მანამ, სანამ პირობები იქნებოდა თანასწორი. 1954 წლის გადაწყვეტილების მიმართ არ ყოფილა ერთგვაროვანი რეაქციები და შეფასებები, მაგალითად, სააპელაციო სასამართლოს ერთ-ერთი ყველაზე ციტირებადი მოსამართლე ლერნდ ჰენდის აზრით, „ბრაუნის“ გადაწყვეტილებით სასამართლომ მესამე საკანონმდებლო პალატის როლი მიისაკუთრა.⁴¹ ასევე ორიგინალისტი რაულ ბერგერი თავის წიგნში „სასამართლოს მიერ მმართველობა“ აღნიშნავს, რომ სასამართლოს მხრიდან მე-14 შესწორების მიხედვით, გადაწყვეტილება არ ყოფილა სწორი, რადგან სამოქალაქო უფლებების 1875 წლის აქტისა და მე-14 დამატების ორიგინალური მიზანი სრულებითაც არ ყოფილა სეგრეგაციის აკრძალვა. ასევე, შემდეგში უზენაესი სასამართლოს თავჯდომარეს, უილიამ რეინქუსისთვის „ბრაუნის“ გადაწყვეტილება არ მიაჩნდა დემოკრატიულად და თვლიდა, რომ სასამართლოს უნდა შეენარჩუნებინა „ფლესი ფერგიუსონის წინააღმდეგ“ როგორც პრეცედენტი, *stare decisis*⁴² პრინციპისა და მაჟორიტარიზმისადმი პატივისცემის ნიშნად.⁴³

იყო თუ არა ამერიკული საზოგადოება ცვლილებებისთვის მზად და ვის უნდა გაეცა პასუხი ამ შეკითხვაზე, ვის უნდა შეეცვალა პოლიტიკური ამინდი ფედერალურ დონეზე, სენატს თუ სასამართლოს, რას ამბობდა ამის შესახებ ქვეყნის მთავარი კანონი, ჰქონდა თუ არა ფედერალური ხელისუფლების ინსტიტუტს შტატების დამოუკიდებლობაში ინტერვენციის ლეგიტიმური უფლებამოსილება, უნდა გადაეხვია თუ არა სასამართლოს დამკვიდრებული პრაქტიკიდან - ამ შეკითხვებზე სხვადასხვა პასუხს მოისმენთ იმის მიხედვით, სასამართლო აქტივისტს ესაუბრებით თუ სასამართლო თვითშეზღუდვის დოქტრინის მომხრეს, კონსერვატორს თუ ლიბერალს, მაგრამ ფაქტია, რომ ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ 1954 წელს პოლიტიკური გადაწყვეტილება მიიღო, როცა სენატი ამისგან თავს იკავებდა და სამოქალაქო უფლებებისთვის არაძალადობრივი მოძრაობის (1896-1954) ნაწილი გახდა, რომელიც 10 წელიწადში, 1964 წელს სამოქალაქო უფლებების აქტის მიღებით დაგვირგვინდა.

³⁹ *Supra* 4, 355-357.

⁴⁰ *Plessy v. Ferguson*, 163 U.S. 537 (1896).

⁴¹ Klarman M., *The Supreme Court 2012 Term – Comment: Windsor and Brown: Marriage Equality and Racial Equality*, 127 *Harv. L. Rev.* 127, 142 (2013) იხ. ციტირება Learned Hand, *The Bill of Rights at 55* (Oliver Wendell Holmes Lecture, 1958).

⁴² (ლათ. „დაე, შენარჩუნდეს გადაწყვეტილება“) აღნიშნული პრინციპი თვითშეზღუდვის გამოხატულებაა და სასამართლოს გარდა, უცნობია ხელისუფლების სხვა შტოებისთვის.

⁴³ Rehnquist W., *A Random Thought on the Segregation Cases*, იხ.

<https://web.archive.org/web/20070615154055/http://a255.g.akamaitech.net/7/255/2422/26sep20051215/www.gpoaccess.gov/congress/senate/judiciary/sh99-1067/324-325.pdf> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

მიუხედავად იმისა, რომ ბრაუნის გადაწყვეტილების მორალურ სისწორეზე დღეს თითქმის არავინ დაობს, 50-იანი წლების ამერიკა, როგორც ეს დრედ სკოტის შემთხვევაში, სამოქალაქო ომისა და პოლიტიკური კრიზისის რეალური საფრთხის წინაშე დადგა, გადაწყვეტილების გაცხადების შემდეგ სამხრეთის შტატებში ხალხმა დაუმორჩილებლობა გამოაცხადა და ერლ უორენისა და სხვა „პარტიის მოლაღატე“ მოსამართლეების გასამართლება მოითხოვა.⁴⁴

ფელიქს ფრანკფურტერი, რომელიც ერთ-ერთი იყო „ბრაუნის“ ცხრა მოსამართლეთაგან, ამბობდა, თუკი მას 1950 წლამდე მოუწევდა განეხილა სკოლებში რასობრივი დისკრიმინაციის შემთხვევა, იგი მხარს დაუჭერდა ფლესის პრეცედენტს, რადგან „მანამდე საწინააღმდეგო საზოგადოებრივი აზრი არ ყოფილა აშკარა“.⁴⁵ ფრანკფურტერის ამ ციტატაში კარგად ჩანს „ბრაუნის“ გადაწყვეტილების მასშტაბი, მისი პარადიგმა და სასამართლო ხელისუფლების სიფრთხილის ფენომენი ხელისუფლების დანაწილების ამერიკულ მოდელში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ფედერალურ უზენაეს სასამართლოს თავისი ისტორიის განმავლობაში სასამართლო აქტივიზმისთვის ხშირად არ მიუმართავს და იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი ირგებდა მეორეული კანონმდებლის როლს, ამას აკეთებდა ფრთხილად. ერთი დასკვნის თანახმად, სადაც უზენაესი სასამართლოს 146 გადაწყვეტილება შეადარეს საზოგადოებრივი აზრის იმ დროისთვის რელევანტურ კვლევებს, აღმოჩნდა, რომ ამერიკული საზოგადოების აზრი 60 პროცენტით ემთხვეოდა სასამართლო გადაწყვეტილებებს.⁴⁶ ეს სტატისტიკა მეტყველებს სასამართლოს პატივისცემაზე ეროვნული კანონებისა და პოლიტიკის მიმართ, თავის მხრივ, ურთიერთთანხმობა ვერ იქნება მეტად კვალიფიციური, რადგან პლურალისტული დემოკრატიების თანმდევი მახასიათებელი ინტერესთა დაპირისპირებაა, ხოლო მოსამართლეები უნდა იყვნენ წარმომადგენლები არა მხოლოდ უმრავლესობის, არამედ მთელი მოსახლეობის განსხვავებული ფასეულობებისა და ინტერესებისა, ამ პროცესში კი ისინი პოლიტიკას ქმნიან.

„ცოცხალი კონსტიტუციონალიზმის“ დოქტრინა, რომელიც ბრაუნის გადაწყვეტილებისას გამოიყენა სასამართლომ და რომლის მიხედვით, კონსტიტუციის ნორმებს დროის გავლასთან ერთად ტელეოლოგიური მიზანიც ეცვლება, სასამართლოს ხელში კონტროლის ერთ-ერთი მექანიზმია, რომლითაც იგი თავისი ძალის დემონსტრირებას ახდენს.⁴⁷ ინტერპრეტაციის ამ მეთოდს პრაგმატისტული მიზნებით ამართლებენ, რადგან მე-18 საუკუნის ინტერესები და მოტივები თანამედროვე დროს ვერ უნდა პასუხობდეს, თუმცა, მეორე მხრივ,

⁴⁴ Michele J. Klarman, *Brow v. The Board of Education and Civil Rights Movement* (2007), 149.

⁴⁵ *Supra* 41, 130, იხ. ციტირება: William O. Douglas, Memorandum (Jan. 25, 1960), in *THE DOUGLAS LETTERS* 169, 169 (Melvin L. Urofsky ed., 1987) (quoting Justice Frankfurter) (internal quotation marks omitted).

⁴⁶ *Supra* 4, 383.

⁴⁷ მაგალითისთვის, გახმაურებული პრეცედენტი „როუ უედის წინააღმდეგ“ (1973) სწორედ „ცოცხალი კონსტიტუციონალიზმის“ გამოვლინებაა, რომელსაც უდიდესი სოციალური გავლენა ჰქონდა, მათ შორის, სხვადასხვა კვლევის თანახმად, კონსერვატორი რეიგანისა და შემდეგში უფროსი ბუშის არჩევას, ეკონომისტების აზრით, დანაშაულის დონეზეც კი. ამ გადაწყვეტილებით, უზენაესი სასამართლო აბორტის უფლებაზე მსჯელობისას კონსტიტუციის მე-9 დამატებას დაეყრდნო, რომლის ტექსტშიც ასეთი რამ არ არის მოხსენიებული და მიუთითა პირადი ცხოვრების უფლებაზე, რომელიც ასევე არ არის კონსტიტუციით განმტკიცებული და მანამდე საქმეზე „გრისვოლდი კონექტიკუტის წინააღმდეგ“ (1965) განმტკიცდა როგორც მე-14 დამატებით ნაგულისხმები უფლება.

„ცოცხალი კონსტიტუციის“ ინტერპრეტაციას ადანაშაულებენ მანიპულაციაში და რომ ისინი თავიანთ პოლიტიკურ პრეფერენციებს სამართალწარმოებაში იყენებენ,⁴⁸ რითაც კონსტიტუციონალიზმის სტაბილურობას და კონსტანტურ პრინციპებს აყენებენ ეჭვქვეშ.⁴⁹

ამერიკის ფედერალური უზენაესი სასამართლო სტრუქტურულად ანაქრონისტულიც კია, ეს არის პოლიტიკის შემოქმედი ორგანო, რომელიც ხალხს არ აურჩევია, მეტიც, მოსამართლეები ვადით არ არიან დანიშნულები და არ გვხდება კანონისმიერი დათქმა საპენსიო ასაკზე, შესაბამისად, მანამ, სანამ ისინი კეთილსინდისიერებისა და მართლზომიერების ფარგლებში მოქმედებენ, შეუძლიათ ისარგებლონ ყველაზე მაღალი ხარისხის თავისუფლებით. მიუხედავად ამისა, უზენაესი სასამართლო ვაკუუმში არ არის დაკავებული სამართალწარმოებით და მათთვის სრულიად არის ცნობილი, რომ საზოგადოების მხარდაჭერა და პატივისცემა არის სწორედ ხელისუფლების სხვა შტოებთან კონფრონტაციის დროს სასამართლოს ერთადერთი ბერკეტი, სწორედ ეს გარემოება იქცევა სამართალწარმოების დროს თვითშეზღუდვის განმაპირობებელი.⁵⁰

თუმცა სწორედ ზემოთ ნახსენები ბრაუნის გადაწყვეტილება შეიძლება ჩაითვალოს თანამედროვე, ხისტი და თამამი სასამართლოს დასაბამად, სადაც ცხრა მოსამართლე ერთსულოვნად დაუპირისპირდა პოლიტიკურ თუ სოციალურ კონიუნქტურას, შტატების არჩეულ წარმომადგენლებს, მოსახლეობის ნახევარს და უგულვებელყო ბარიერები, გასცდა კლასიკური შეზღუდული სამართალწარმოების ფარგლებს და დადგა კონსენსუალური ლეგიტიმურობის მიღმა, კარდინალურობის ჟამს მოირგო საზოგადოებრივი სწეულებების მკურნალის როლი. ალბათ ასეთი ნაბიჯითა და მას შემდეგ რამდენიმე მსგავსი წინააღმდეგობრივი გადაწყვეტილებით მოგროვებული პოტენციალის ფონზე, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ სასამართლო სრულებითაც აღარ არის ყველაზე სუსტი ან ყველაზე ნაკლებად სახიფათო ხელისუფლების შტო.⁵¹

5. თანამედროვე პოლიტიკური დრამა

დიდი ხნის განმავლობაში პოლიტიკოსები უზენაეს სასამართლოს მიიჩნევდნენ მშვიდ, უშფოთველ და უღონო ყურედ, თუმცა პოლიტიკურ არენაზე რეალობა დღეს შეცვლილია და კონგრესის კანონშემოქმედების ნომინალურობის ფონზე აღმასრულებელი და სასამართლო შტოების როლი უფრო და უფრო მასშტაბური ხდება, მაგალითისთვის, პოლიტიკურად ისეთი ცხელი გადაწყვეტილებები, როგორებიცაა ერთნაირსქესიანთა ქორწინება, აბორტი,

⁴⁸ „ცოცხალი კონსტიტუციონალიზმის“ ერთ-ერთი ყველაზე დიდი მოწინააღმდეგე სიცოცხლის ბოლომდე იყო უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე „ორიგინალისტი“ სკალია, მისი აზრით კი, კონსტიტუცია 200 წელზე მეტი ხსნის იყო, საზოგადოებაც იცვლებოდა ამ პერიოდში, მაგრამ კონსტიტუცია ცოცხალ ორგანიზმად არ უნდა ქცეულიყო მოსამართლეთა ხელში, ასეთი დოქტრინის გამტარებელი ხალხის რეალური მიზანი მზაკვრული იყო, ცვლილებების დროს მხარი აექციათ დემოკრატიული რეჟიმისთვის. იხ. Washington Times, 2015, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.washingtontimes.com/news/2006/feb/14/20060214-110917-5396/> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

⁴⁹ David A. Strauss, *The Living Constitution* (2010), 2.

⁵⁰ Richard L. Pacelle Jr., *The Supreme Court in a separation of powers system*, Routledge, 2015, 134-136.

⁵¹ *Supra* 50, 253-254.

ნარკო-პოლიტიკა თუ იარაღის ფლობა სწორედ ცხრა დანიშნული მოსამართლის მიერ განისაზღვრება ხოლმე.⁵²

იმის გათვალისწინებით, რომ დროთა განმავლობაში, ერთი მხრივ, სამოქალაქო და მსოფლიო ომების და, მეორე მხრივ, ეკონომიკური კრიზისებისა და სოციალური გამოწვევების პარალელურად, ცენტრალური ხელისუფლება გაიზარდა, შესაბამისად, იზრდებოდა ფედერალური სასამართლოს მასშტაბიც, ხოლო „ბრაუნის“ გადაწყვეტილებასთან ერთად, სასამართლომ არა მხოლოდ ზომიერად გააგრძელა ზრდა, არამედ არსი იცვალა, უშფოთველი და ტრივიალური ინსტიტუციის მითოლოგია სწორედ უორენის სასამართლოს პერიოდში (1953-1969) და შემდეგ გაცამტვერდა. ამ ფონზე მმართველი პოლიტიკური ძალის ყველაზე დიდი ლეგატი სწორედ განუსაზღვრელი ვადით დანიშნული მოსამართლეები არიან.

მზარდი მნიშვნელობის პარალელურად კი ის დრო, როდესაც რესპუბლიკელი პრეზიდენტები უზენაეს სასამართლოში ლიბერალ ან ცვალებადი იურისპრუდენციის მოსამართლეებს ნიშნავდნენ ან პირიქით, დემოკრატი პრეზიდენტები კონსერვატორებს, წარსულს ჩაბარდა. ეს პოლიტიკურად ფრთხილი მიზანსწრაფვის ტენდენცია ძირითადად 1980-იანი წლებიდან ვითარდება, მას შემდეგ, რაც პოლიტიკოსებმაც და ხალხმაც დაინახა, თუ რა რეალური გავლენა შეიძლებოდა ჰქონოდა და ფაქტობრივად ჰქონდა უზენაეს სასამართლოს იმ პირობებში, როცა კონგრესში გადაწყვეტილების მიღება უფრო და უფრო რთულდებოდა.⁵³ მას შემდეგ, რაც 2016 წლის თებერვალში ანტონინ სკალია გარდაიცვალა და ბარაკ ობამამ წარადგინა თავისი კანდიდატურა, სენატში რესპუბლიკური ბლოკის მიერ კანდიდატის მოსმენაზე უარი განაცხადეს, რაც წინასაარჩევნო კამპანიის დროს დონალდ ტრამპისთვის გახდა კიდევ ერთი ხელშესახები მიზეზი, რათა დაერწმუნებინა ამომრჩეველი, რომ მხარი მისთვის დაეჭირათ.⁵⁴

გულუბრყვილობა იმის დაჯერება, თითქოს სასამართლო ოდესმე აპოლიტიკური შტო იყო ან იქნება. ჯერ კიდევ ტოკვილი მიუთითებდა, რომ შეუძლებელი იქნებოდა ისეთი პოლიტიკური საკითხის გამოძებნა ამერიკაში, რომელიც ადრე თუ გვიან სასამართლოს განსახილველი არ იქნებოდა.⁵⁵ მიუხედავად ამისა, ფაქტია, რომ ამერიკული უზენაესი სასამართლოსთვის პოლიტიკური პოლარიზება დღეს ძირითადი გამოწვევაა.

2019-2020 წლების სასამართლო სესია პირველი სრული სესია იქნება, როცა მრავალი წლის შემდეგ, კონსერვატორები დაიკავებენ უმრავლესობას უზენაეს სასამართლოში. მას შემდეგ, რაც დონალდ ტრამპმა ორი ცალსახად კონსერვატორი მოსამართლე დანიშნა,

⁵² The Economist, 14 სექტემბერი, 2018, 17-18.

⁵³ იქვე, 24-26.

⁵⁴ 2016 წლის ივლისში წინასაარჩევნო შეხვედრების დროს აიოვაში დონალდ ტრამპის მიერ გაკეთებული განცხადება: „თუ თქვენ დონალდ ტრამპის კანდიდატურა მართლაც მოგწონთ, მშვენიერია, მაგრამ თუ არ მოგწონვართ, ხმა მაინც მე უნდა მომცეთ. იცით რატომ? უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეები. სხვაგზა არ გაქვთ, ბოდიში, ბოდიში, ბოდიში. არჩევანი არ გაქვთ.“ Jacob Pramuk, *Trump has packed federal courts in his first year, pleasing once-wary conservatives*, CNBC, 2018 წლის 22 იანვარი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.cnbc.com/2018/01/22/trump-news-trump-makes-mark-with-judge-confirmations-in-first-year.html> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

⁵⁵ Jeffrey A. Segal, Harold J. Spaeth and Sara C. Benesh, *The Supreme Court in American Legal System*, 364, იხ. ციტირება Alexis de Toqueville, *Democracy in America* (Garden City, NY: Anchor, 1969), 270.

ბალანსიც შეიცვალა. მიმდინარე წლის სასესიო პერიოდში სასამართლომ უნდა განიხილოს და მიიღოს გადაწყვეტილებები ისეთ მგრძობიარე და სადაო საკითხებზე, როგორებიცაა ტრანსსექსუალთა შრომითი უფლებები, იმიგრაცია, აბორტი, რელიგია და იარაღის კონტროლი.⁵⁶ განსახილველი საქმეების ასეთი გადატვირთული სიის პარალელურად კი, როდესაც იმპიჩმენტის პროცედურებმა ცოტა ხნის წინ სენატში გადაინაცვლა, ჯონ რობერტსი, მისდა სამწუხაროდ, უკიდურესი პოლიტიკური შეხლა-შემოხლის ცენტრში მოექცევა, რადგან კონსტიტუციის პირველი მუხლის მესამე ნაწილის მიხედვით, სწორედ მან უნდა უხელმძღვანელოს პრეზიდენტისა და ვიცე-პრეზიდენტის იმპიჩმენტის პროცესს, რაც მისთვის, როგორც „თავშეკავებული მედიატორისთვის“, რთული, ხოლო სასამართლოს რეპუტაციისთვის - დამღუპველი შეიძლება აღმოჩნდეს.⁵⁷

ჩანიშნულ საქმეებზე გადაწყვეტილებები უნდა გამოქვეყნდეს 2020 წლის ივნისის ბოლომდე, რაც ამერიკაში ემთხვევა საარჩევნო ციებ-ცხელების პერიოდს, როდესაც პოლიტიკური კამპანიები განსაკუთრებით პოლარიზებული იქნება ორ კანდიდატსა და პარტიას შორის. აღნიშნული ფაქტორი სასამართლოს საზოგადოების ინტერესის ქარიშხლის ცენტრში მოახვედრებს.⁵⁸ ამგვარ საზოგადოებაში, სადაც იდეოლოგიური განხეთქილება ორ პოლარულ პარტიას შორის არჩევნებამდე უფრო და უფრო იზრდება, სასამართლოს ბედისწერა ტანჯულია.

ცხადია, სასამართლოს, მათ შორის, მის უმაღლეს ინსტანციას ვერ მოვთხოვთ, განკურნოს საზოგადოება სნეულებებისგან, მსაჯულის სტატუსი კვაზიორაკულისებრი არ უნდა იყოს; გარადა ამისა, მანამ, სანამ სამეცნიერო ფანტაზიები რეალობად იქცევა და მოსამართლეთა სამსახურს ნებით თუ უნებლიეთ „უნაკლო“ ხელოვნურ ინტელექტს გადავაბარებთ, მოგვიწევს ადამიანის ბუნების არსი შევიწყნაროთ, რომლის ფუნდამენტი ადამიანის პოლიტიკურ ცხოველად იდენტიფიცირების არისტოტელესეული ფორმულაა.⁵⁹ ადამიანი არსობრივად ან პოლიტიკურია, ან განდევნილი, მათ შორის, მოსამართლეები. მთავარია, რომ, ერთი მხრივ, აღნიშნული პროცესი მაქსიმალურად გამჭვირვალე და, შესაბამისად, ანგარიშვალდებული იყოს, მეორე მხრივ, ინსტიტუციონალური. აქვე, მსაჯული არ უნდა განსაზღვრავდეს კონტრმაჟორიტარულ თუ მაჟორიტარულ დღის წესრიგს, ამერიკის უზენაესი სასამართლოს ძირითადი ფუნქცია არის, გადაწყვიტოს სამართლებრივი დავები

⁵⁶ იხ. Ian Millhiser, *The new Supreme Court term starts today. Expect fireworks on abortion, LGBTQ rights, and immigration.* VOX, 2019 წლის 7 ოქტომბერი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.vox.com/2019/10/4/20869206/supreme-court-abortion-immigration-guns-lgbtq-obamacare> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

⁵⁷ იხ. Tessa Berenson, *Why Impeachment Could Be a Nightmare for Chief Justice John Roberts*, Time, 2019 წლის 31 ოქტომბერი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://time.com/5713951/john-roberts-impeachment-oversee/> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი]. ასევე იხ. Noah Feldman, *Trump Impeachment Trial is Chief Justice Roberts' Nightmare*, Bloomberg, 2019 წლის 27 დეკემბერი, available at: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-12-27/trump-impeachment-trial-is-chief-justice-roberts-nightmare> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 28 დეკემბერი].

⁵⁸ იხ. Adam Liptak, *As the Supreme Court Gets Back to Work, Five Big Cases to Watch*, New York Times, 2019 წლის 6 ოქტომბერი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.nytimes.com/2019/10/06/us/as-the-supreme-court-gets-back-to-work-five-big-cases-to-watch.html> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

⁵⁹ Aristotle, *Politics*, Book 1, section 1253a.

კონსტიტუციასა და კანონმდებლობის შესაბამისად, სამართალწარმოების ამ პროცესში კი მოსამართლეს „მარშალისებური“ პრაგმატულობა მართებს.

6. დასკვნა

დღეს ისევე, როგორც 1800 წელს, სასამართლო ღრმა და ტურბულენტური მორევის თავზე დგას, ამჯერად შტატების უზენაესი სასამართლოს ამ პოლიტიკური კრიზისიდან გამოყვანა ჯონ რობერტსის ბედისწერაა. მას შემდეგ, რაც 2018 წელს ბრეტ კავანა დაინიშნა უზენაეს სასამართლოში, ენტონი კენედის ე.წ. „Swing Justice“-ობის⁶⁰ ხვედრი სწორედ თავმჯდომარე ჯონ რობერტსმა შეითავსა და მან ცალსახად კონსერვატორობიდან de facto ცენტრისტული პოზიცია დაიკავა, შესაბამისად, როგორც მინიმუმ, მანამ, სანამ ბალანსი კვლავ არ შეიცვლება სასამართლოში, ჯონ რობერტსი იქნება „გრავეიტაციული ცენტრის“ შუაგულში და ეცდება ტემპის დაბალანსებას, რათა შეინარჩუნოს ინსტიტუციისადმი საზოგადოების ნდობა და ნეიტრალური არბიტრის სტატუსი, არ გააღვივოს სასამართლო ხელისუფლების პოლიტიზირების სკეპტიციზმი.⁶¹

მეტად სავარაუდო კი ისაა, რომ ამერიკის უმაღლეს სასამართლოში მოსამართლეები ყოველთვის პოლიტიზირებულები იყვნენ, თავიანთი მრწამსისა და იდეოლოგიური პრეფერენციების მიხედვით იღებდნენ და იღებენ გადაწყვეტილებებს, ამ პროცესს კი სხვადასხვა იურისპრუდენციული თეორიით ნიღბავენ, მათ შორისაა ორიგინალიზმი თუ ტექსტუალიზმი.⁶² ამ თვალთმაქცობის მიღმა ღირებულებითი ტენდენციურობაა. ლიბერალები თავისუფლებას წესრიგზე მაღლა აყენებენ, თანასწორობას თავისუფლებაზე მაღლა, ხოლო კონსერვატორები წესრიგს თავისუფლებაზე, თავისუფლებას - თანასწორობაზე.⁶³

ზარალდება თუ არა ამ წინასწარგანზრახულობით შტატების უზენაესი სასამართლოს რეპუტაცია და მისი ლეგიტიმურობა საზოგადოებაში, რაც პირდაპირ განაპირობებს სასამართლოს მნიშვნელობას ხელისუფლების დანაწილების ამერიკულ „აიწონა-დაიწონაზე“?! უკანასკნელი კვლევების თანახმად, გამოკითხულთა მხოლოდ 51-% ენდობა ამ ინსტიტუტის საქმიანობას.⁶⁴ დღეს ფედერალური სასამართლოს უმაღლეს ინსტანციას ამერიკაში აკრიტიკებენ მიკერძოებული აქტივიზმის გამო ლიბერალებიც (*Bush v. Gore*)⁶⁵ და

⁶⁰ „ფლუქტუაციური მოსამართლე“. რადგანაც უზენაეს სასამართლოში გადაწყვეტილების მისაღებად, მინიმუმ, 5 ხმინი უმრავლესობა არის საჭირო, შესაბამისად, დროის მონაკვეთი, როდესაც კონსერვატორებისა და ლიბერალების 4-4 კაციანი ჯგუფები აშკარაა, მე-9 ყველაზე ცენტრისტი მოსამართლის როლი უნებურადაც ხდება გადამწყვეტი, ვექტორული კონტრავერსიულ საკითხებზე.

⁶¹ იხ. <https://www.reuters.com/article/us-usa-court-chiefjustice/u-s-chief-justices-swing-role-shown-in-census-gerrymandering-rulings-idUSKCN1TS3A4> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

⁶² Richard A. Posner, *The Rise and Fall of Judicial Self-Restraint*, 100 CAL. L. Rev. 519 (2012).

⁶³ *Supra* 4, 375.

⁶⁴ იხ. Lawrence Hurley, *U.S. chief justice's 'swing' role shown in census, gerrymandering rulings*, Reuters, 2019 წლის 28 ივნისი, ხელმისაწვდომი აქ: <https://news.gallup.com/poll/4732/supreme-court.aspx> [უკანასკნელი გადამოწმება 2019 წლის 26 ნოემბერი].

⁶⁵ მოსამართლე ჯონ პოლ სტივენსმა თავისი არათანმხმედრი აზრის ბოლოს, რომელსაც გინგსბურგი და ბრაიერიც იზიარებდნენ, კრიტიკულად მიუთითა, რომ შეიძლებოდა, ვერასდროს ყოფილიყო ცხადი, თუ ვინ გაიმარჯვა 2000-იანი წლების საპრეზიდენტო არჩევნებში, მაგრამ დამარცხებულის ვინაობა ცალსახა იყო,

კონსერვატორებიც (*Obergefell v. Hodges*)⁶⁶, კრიტიკისთვის რელევანტური პასუხის გასაცემად მოსამართლეთა კონსოლიდაცია იქნება საჭირო, რაც ამერიკული პოლიტიკური პოლარიზაციის ფონზე თითქმის შეუძლებელია, თუკი იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ერთ-ერთმა ყველაზე ცნობილმა მოსამართლემ ოლივერ უენდელ ჰოლმსმა ფედერალური უზენაესი სასამართლო დაახასიათა როგორც „ერთ ბოთლში ჩასმული ცხრა მორიელი“⁶⁷.

მოსამართლისადმი, როგორც კანონის უზენაესობის მიუკერძოებელი მეურვის მიმართ საზოგადო ნდობა (Justice Stevens, dissenting, *Bush v. Gore*, 531 U.S. 98 (2000), 128-129.).

⁶⁶ ჯონ რობერტსმა მიუთითა, რომ მისი არათანმხმედრი აზრის არსი იყო არათუ ქორწინების ინსტიტუტის გაფართოების უარყოფა, არამედ იმაზე ხაზგასმა, რომ დემოკრატიულ რეპუბლიკაში მსგავს გადაწყვეტილებას უნდა იღებდეს ხალხი წარმომადგენლების მეშვეობით და არა ხუთი იურისტი. აღნიშნული მექანიზმის ხალხისგან შიშით ერთნაირსქესიანთა ქორწინება ბევრისთვის ჩრდილოქვეშ მოექცეოდა და დრამატული სოციალური ცვლილების შეწყნარებას გაართულებდა. (Justice Roberts, dissenting *Obergefell v. Hodges*, 576 U.S. (2015), 2-3.).

⁶⁷ *Supra* 4, 347, იხ. ციტირება: Linda Greenhouse “At the Bar”, 21.